

І. В. Лисакова

Музичне оформлення культурно-дозвілєвих програм

Навчальний посібник

Суми
Університетська книга
2016

УДК 378.147
ББК 77я73
Л 63

Рекомендовано до друку вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.
Протокол № 9 від 30 грудня 2015 р.

Рецензенти:
доктор педагогічних наук Г.І. Сотська;
кандидат педагогічних наук Т.М. Завадська

Лисакова І. В.

Л 63 Музичне оформлення культурно-дозвіллевих програм : навчальний посібник / І. В. Лисакова. – Суми : Університетська книга, 2016. – 127 с.

ISBN 978-966-680-800-7

Навчальний посібник «Музичне оформлення культурно-дозвіллевих програм» розроблений відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку «Менеджмент соціокультурної діяльності».

Розкривається сутність і призначення музичного оформлення як невід'ємної частини культурно-дозвіллевих програм, подаються елементарні знання з теорії та історії музики, аналізуються теоретичні засади та практичний досвід оформлення культурно-дозвіллевих програм в дитячій та сімейній аудиторії.

Посібник містить типову програму, конспект лекцій та плани семінарських занять.

Для студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Менеджмент соціокультурної діяльності», а також може стати в пригоді фахівцям культурно-дозвіллевої сфери.

УДК 378.147
ББК 77я73

ISBN 978-966-680-800-7

© Лисакова І. В., 2016
© ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2016

Зміст

Вступ	4
1. Типова навчальна програма дисципліни «Музичне оформлення культурно-дозвіллевих програм» для студентів напряму підготовки 0201 «Культура» спеціальності 6.020106 «Менеджмент соціокультурної діяльності»	6
2. Конспект лекцій	13
<i>Змістовий модуль 1. Сприйняття в музичному мистецтві</i>	13
<i>Тема 1. Перцепція музичного твору</i>	13
<i>Тема 2. Стильові особливості музичного твору</i>	19
<i>Тема 3. Жанри музики</i>	30
<i>Тема 4. Форма музичного твору та музична драматургія</i>	45
<i>Тема 5. Виразові засоби музики та її образний зміст</i>	50
<i>Змістовий модуль 2. Методи роботи з музичним твором у процесі підготовки культурно-дозвіллевих програм</i>	62
<i>Тема 6. Моделювання музичного оформлення культурно-дозвіллевої програми</i>	62
<i>Тема 7. Способи сценічного витлумачення музики в побудові культурно-дозвіллевої програми</i>	71
<i>Тема 8. Основні правила роботи з музичним матеріалом</i>	82
<i>Змістовий модуль 3. Електронні засоби відтворення та аранжування музики</i>	89
<i>Тема 9. Використання сучасного звукотехнічного обладнання в практиці постановки дозвіллевих програм. Електронні музичні інструменти та правила безпеки при роботі з ними</i>	89
<i>Тема 10. Музичні редактори та робота з ними</i>	96
3. Плани семінарських занять	104
4. Приклади практичних завдань та методичні рекомендації для їх виконання	106
5. Орієнтовні запитання до заліку	112
6. Рекомендована література	114
Глосарій	116

Вступ

У складному процесі підготовки та проведення культурно-дозвіл-левих програм спеціалісти закладів культури мають справу з багать-ма компонентами, користуються різними виразовими засобами, узгоджуючи їх між собою. Від того, наскільки органічно вони по-в'язані, якою мірою слугують образному втіленню теми тієї чи іншої програми, врешті-решт залежить художній рівень та ступінь впливу на аудиторію.

Музика є одним із найважливіших елементів культурно-дозвіл-левої програми. Вона відіграє значну роль у художньо-образному. Музика здатна з величезною силою та всеохопною повнотою пере-давати почуття та думки, різні емоційні стани людини. Діапазон ста-нів, що може передати музика, безмежний: від ніжних та інтимних переживань до таких, що мають загальнолюдське значення й силу, її звучання простягається від скорботного до урочистого, від неви-багливо-дитячого до інтелектуально-заглибленого. Музика захоп-лює, об'єднує, надихає. Ось чому знання особливостей музики як виразного засобу, розуміння її функцій у культурно-дозвіллевій про-грамі, досягнення органічного поєднання фонограм чи живого ви-конання з загальним змістом спеціальної події необхідні режисе-рам-постановникам та сценаристам для організації більш ефектив-ного художньо-емоційного впливу на глядачів та учасників.

Музичне оформлення культурно-дозвіллевих програм є досить складним. Це пов'язане з тим, що питання теорії та практики музич-ного оформлення культурно-дозвіллевих програм майже не роз-роблені в науковій, навчальній та методичній літературі. Досі не існу-вало підручника, у якому містилися б хоча б елементарні відомості про закономірності використання музики в різних формах культур-но-дозвіллевої діяльності. Крім того, дуже часто менеджери з куль-турно-дозвіллевої роботи не мають музичної освіти та музичного досвіду. Утім комплекс знань та умінь, необхідний для успішної роботи менеджера, набагато ширший.

Оскільки музичне оформлення є частиною багатогранного технологічного процесу створення культурно-дозвіллевої програми, її майбутньому режисеру-постановнику слід володіти загальними основами музичних знань, загальними положеннями та принципами створення музично-звукової партитури, знати історію, теорію та методику процесу її створення й втілення в сценічному вигляді. Для цього менеджера з культурно-дозвіллевої діяльності необхідно знати основні характеристики музичних жанрів, розуміти сутність багатьох спеціальних понять, бачити відмінні риси різних стилів та напрямів музики, національні особливості вітчизняної та зарубіжної музики (класичної й сучасної), уміти поєднувати різні форми музики з іншими видами мистецтва. Важливою частиною професійної підготовки майбутнього менеджера має стати знання принципів роботи з музикою режисерів театру, кіно, телебачення та постановників різноманітних шоу-програм.

Посібник розрахований на студентів спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» спеціалізації «Культурно-дозвіллева діяльність». Основну частину посібника становить курс лекцій, який поділяється на три змістові модулі. Перший модуль присвячений ознайомленню зі специфікою музичної мови та музичного сприйняття людини і спрямований на формування усвідомленого підходу майбутніх фахівців до музичного оформлення. Другий модуль передбачає опанування принципами музичного оформлення різних культурно-дозвіллевих програм та містить методичні рекомендації з його практичного здійснення. У посібнику подано також огляд сучасних аудіотехнологій та основні відомості з роботи з музичними редакторами.

**Типова навчальна програма дисципліни
«Музичне оформлення
культурно-дозвіллевих програм»
для студентів напряму підготовки 0201 «Культура»
спеціальності 6.020106
«Менеджмент соціокультурної діяльності»**

Вступ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Музичне оформлення дозвіллевих програм» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму підготовки «Культура» спеціальності «Менеджер соціокультурної діяльності».

Предметом навчальної дисципліни є робота з музичним матеріалом під час підготовки та реалізації (постановки) культурно-дозвіллевих програм (свят, розваг, дитячих ранків і т.ін.).

Міждисциплінарні зв'язки: «Культурологія», «Організація культурно-дозвіллевих програм», «Технологічні основи культурно-дозвіллевої діяльності», «Творчий розвиток дитини», «Культурологія», «Історія культури».

Програма навчальної дисципліни складається з трьох змістових модулів:

Змістовий модуль I. Сприйняття в музичному мистецтві.

Змістовий модуль II. Методи роботи з музичним твором у процесі підготовки культурно-дозвіллевих програм.

Змістовий модуль III. Електронні засоби відтворення та аранжування музики.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. *Метою* викладання навчальної дисципліни «Музичне оформлення дозвіллевих програм» є забезпечення уміння майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності оперувати однією з найважливіших складових технології створення культурно-дозвіллевих програм шляхом навчання студентів основам творчого застосування музичного матеріалу, який обґрунтовано пов'язаний з ідеєю програми.

1.2. Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Музичне оформлення дозвіллевих програм» є:

- виховання здатності розуміння музичного твору, його драматургічного розвитку та виразових засобів;
- застосування технологічних прийомів та сучасних комп'ютерних технологій при створенні фонограм, аранжування музики.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

• *знати:*

- історію трансформації музичних стилів залежно від історичного розвитку суспільства;
- принципи застосування основних засобів музичної виразності та музичних форм;
- психологічні особливості музичного сприйняття людини;
- принципи створення музичних фонограм;
- методи роботи з сучасними комп'ютерними засобами створення та обробки музики, а також музичними електронними інструментами.

• *вміти:*

- розпізнавати на слух різні стилі та жанри музики;
- характеризувати їхні виразові можливості та художній образ;
- вибудовувати музично-драматургічну лінію залежно від композиції та розвитку сценічної дії;
- використовувати сучасні електронні засоби для обробки дії в залежності від композиції та доцільно використовувати їх для емоційної музики та створення фонограм.

Компетенції, якими мають оволодіти студенти:

- здатність застосовувати культурологічні знання під час вирішення професійних та соціальних завдань;
- здатність застосовувати базові методи дослідницької діяльності в галузі культури і мистецтва;

- здатність зберігати та примножувати культурні надбання під час професійної діяльності;
- здатність брати участь у роботі зі створення та впровадження інноваційних проектів у галузі культури;
- здатність адекватно оцінювати результати своєї діяльності з підвищення культурного рівня людей.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин / 5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сприйняття в музичному мистецтві

Тема 1. Перцепція музичного твору

- 1.1. Сприйняття музики та музичне сприйняття. Музична мова. Емоційний підтекст музики. Вплив музики на внутрішній стан людини.
- 1.2. Художній образ та його втілення. Неоднозначність сприйняття музичних творів.

Тема 2. Стильові особливості музичного твору

- 2.1. Музика як складова духовної культури людства. Естетика епохи: нерозривність зв'язків розвитку стилів з розвитком суспільства.
- 2.2. Поняття стилю. Художні стилі різної доби: від давнього світу до сучасності.
- 2.3. Типи музичного висловлювання. Слуховий аналіз як розпізнавання стильових рис музики.

Тема 3. Жанри музики

- 3.1. Загальні теми мистецтва: героїка, лірика, епос, фантастика. Їх втілення в музиці.
- 3.2. «Три кити», на яких тримається музичне мистецтво. Розгалуження жанрів в процесі історичного розвитку музики. Вокальні та інструментальні, оркестрові, хорові, сценічні музично-драматичні твори.
- 3.3. Академічне (професійне) та народне музичне мистецтво. Національний характер жанрів в академічній музиці.

Тема 4. Форма музичного твору та музична драматургія.

- 4.1. Єдність творчого задуму композитора та форми музичного твору. Принципи побудови музичного твору.

- 4.2. **Форми музичних творів.** Історичний розвиток музичних форм.
- 4.3. **Драматургічний розвиток у музичному творі.**

Тема 5. Виразові засоби музики та її образний зміст.

- 5.1. **Способи викладення музичних творів.**
- 5.2. **Фактура твору та її емоційний вплив на слухача.** Елементи фактури.
- 5.3. **Можливості музичних інструментів.**

Змістовий модуль 2. Методи роботи з музичним твором у процесі підготовки культурно-дозвілєвих програм

Тема 6. Моделювання музичного оформлення культурно-дозвілєвої програми

- 6.1. **Властивості музики, що залучається до постановочної роботи.** Звуконаслідування та шуми як елементи музичної виразності.
- 6.2. **Основні концепції роботи з музикою:** сценічний задум, що диктується музикою; підбір музики до вже сформованого сценічного задуму. Звукова партитура.
- 6.3. **Звуковий образ місця та часу дії.** Опора на інтонацію, гармонію, мелодію музичного твору відповідно до розвитку сценічної дії.

Тема 7. Способи сценічного витлумачення музики в побудові культурно-дозвілєвої програми

- 7.1. **Класифікація музики в культурно-дозвілєвих програмах.**
- 7.2. **Діалогічність та монологічність у розвитку музичних тем різних персонажів.** Лейтмотиви. Конфліктність образів у музичному вираженні.
- 7.3. **Функції музики в культурно-дозвілєвих програмах.** Основні концепції витлумачення музичного матеріалу: музика – безпосереднє джерело дії; музика, контрастна дії; музика, що розкриває лінію поведінки персонажів; музика, яка допомагає розкрити «другий план» дії; музика як створення атмосфери.

Тема 8. Основні правила роботи з музичним матеріалом

- 8.1. **Етапи роботи з музичним матеріалом:** почуттєве заглиблення; створення уявлення про звуковий ряд; формування пластичних мотивів; кристалізація постановочного задуму.
- 8.2. **Правила роботи з музичним матеріалом:** збереження єдності стилю; недоторканність авторського музичного матеріалу; акуратність в ставленні до фрагментів музичного матеріалу; продуманість купюр; контроль якості звукозапису.

Змістовий модуль 3. Електронні засоби відтворення та аранжування музики

Тема 9. Використання сучасного звукотехнічного обладнання в практиці постановки дозвіллевих програм. Електронні музичні інструменти та правила безпеки при роботі з ними

- 9.1. Озвучування простору. Мікрофони та робота з ними. Мікшерні пульти. Студії post-production.
- 9.2. «Живий» звук та фонограми: відмінність у сприйнятті. Електронні музичні інструменти: синтезатор. Можливості використання фонограм та шумового супроводу в синтезаторах.
- 9.3. Техніка безпеки при роботі з електронними інструментами.

Тема 10. Музичні редактори та робота з ними

- 10.1. Основи електронної музики. Створення музики за допомогою комп'ютера.
- 10.2. Музичні редактори. Компонування фрагментів музики. Зміна темпу, регістру. Електронна оркестровка.

(Рекомендована література, яка є складовою типової навчальної програми, подається на с. 114).

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	усього	у тому числі						усього	у тому числі					
		лекції	практ	семін	лабор	самост	індивід		лекції	практ	семін	лабор	самост	
1	2	33	44	55	66	77	88	99	110	111	112	113	14	
Модуль 1														
Змістовий модуль 1. Сприйняття в музичному мистецтві														
Тема 1. Перцепція музичного твору		2	2	2		4	2		1					10
Тема 2. Стильові особливості музичного твору		2	2			4	2		1					110
Тема 3. Жанри музики		2	2			4	2		1					10
Тема 4. Форма музичного твору та музична драматургія		2	2			4	2		1					10
Тема 5. Виразові засоби музики та її образний зміст		2	2			4	2		1	2	2			20
Разом за змістовим модулем 1		10	10	2	–	20	10		5	2	2			60
Змістовий модуль 2. Методи роботи з музичним твором														
Тема 6. Моделювання режисерського задуму на основі музичного твору		22	22	–	22	120	44		–	11	–			120
Тема 7. Способи сценічного витлумачення музики в побудові режисерського задуму		2	2	2	2	20	4		–	1	–			20
Тема 8. Основні правила роботи з музичним матеріалом		2	6	2	–	10	6		1	–				20
Разом за змістовим модулем 2		6	10	4	4	50	14		1	2	–			60

Продовження табл.

Змістовий модуль 3. Електронні засоби аранжування музики												
Тема 9. Електронні музичні інструменти та правила безпеки при роботі з ними. Можливості запису фонограм та шумового супроводу в синтезаторах		2	2	2	–	12	2		1	–	–	12
Тема 10. Музичні програми та редактори і робота з ними. Використання звукотехнічного обладнання		2	2		2	12	2		1	2	–	16
Разом за змістовим модулем 3		4	4	2	4	24	4		2	2	–	16
Усього годин	180	20	24	8	6	94	28		8	6	2	164

Конспект лекцій

Змістовий модуль 1 Сприйняття в музичному мистецтві

У цьому розділі розглядаються психофізіологічні передумови сприйняття музики людьми та основи теорії музики, необхідні для менеджера соціокультурної діяльності в процесі підготовки та проведення культурно-дозвіллевих програм, що вимагають музичного оформлення.

Тема 1. Перцепція музичного твору

- 1.1. Сприйняття музики та музичне сприйняття. Музична мова. Емоційний підтекст музики. Вплив музики на внутрішній стан людини.
- 1.2. Художній образ та його втілення. Неоднозначність сприйняття музичних творів.
Основні поняття: музика, музична мова, музичне сприйняття, художній образ музичного твору.

1.1. Сприйняття музики та музичне сприйняття. Музична мова. Емоційний підтекст музики. Вплив музики на внутрішній стан людини

Музика панує в нашому житті. Мало, мабуть, знайдеться хвилин, коли ми її не чуємо. Проте чути музику та слухати її – це різні процеси, засновані на психологічному механізмі сприйняття. Існує навіть два визначення: сприйняття музики та музичне сприйняття. Якщо вдуматися, то перше – сприйняття музики – означає просте слухове сприйняття, фіксацію звукових коливань, які можуть бути більш-менш приємними. Музичне сприйняття – це сприйняття

музики як певної інформації, яку вона несе. Для цього в музику слід вслухатися, спробувати відчувати емоційну інформацію й переробити її в певні поняття, тобто зрозуміти, «про що» вона. Як писав видатний піаніст Г.Г. Нейгауз у книзі «Про мистецтво фортепіанної гри», «...ми, люди, не шебечемо як птахи і не ревемо як корови, ми користуємося словами і поняттями... Дати речі назву — це початок її пізнання». Тобто, в музичному сприйнятті разом з фізіологічними поєднуються емоційні та інтелектуальні процеси.

Поширеною є думка, що музика — це мова, зрозуміла всім. Однак це правильно лише частково. Справді, музика виражає притаманні всьому людству емоції та почуття. Проте, засоби, якими користується музика, щоб виразити ці почуття, — специфічні. Вони називаються виразовими засобами. Музика висловлюється за допомогою звуків, інтонацій, ритмів, мелодій, гармоній, тембрів, динаміки, ладів, фактури та інших засобів, що дозволяють виразити певний емоційний підтекст, закладений в ній.

Спробуйте послухати японську мелодію, виконану на національному інструменті кото чи сямісені. Мабуть, вона здасться вам дивною... Тепер послухайте арабську пісню. Чи зможете ви розгадати, сумна вона чи весела? Напевне, ви скажете, що для цього необхідно знати арабську мову? А тепер пригадайте будь-яку українську, французьку чи німецьку мелодію. Тут не прийдеться довго розмірковувати, яким є її характер.

Отже, на цьому прикладі можна зрозуміти, що виразні засоби східної (японської, індійської, арабської чи китайської) музики відмінні від системи таких самих засобів у європейській (та похідній від неї американській) традиційній музичній культурі. Наше вухо призвичаєне всім своїм розвитком до тієї системи засобів виразності, у якій нас виховано, і тому ми швидко й майже безпомилково «впізнаємо» характер «нашої» музики.

Однак чи достатньо цього, щоб розуміти музику? Тим більше, щоб використовувати її як інструмент впливу на інших людей (а саме такою є роль музичного оформлення — викликати й закріплювати в людей певні почуття). Музична мова — як іноземна: щоб розуміти та говорити, її треба вчити. У чому ж полягають особливості цієї мови?

Найперша особливість музики — її інтонаційна природа. Вона заснована на мовленні, голосі, співі, закличах, заколисуваннях, питаннях та відповідях. Саме через інтонацію, за допомогою темпу